

Suomen yliopistot UNIFI ry:n hallitus 17.12.2014

OPIKKELIJOIDEN PÄIHDEOHJELMA

Toimenpideohjelma päihteiden käytön ehkäisemiseksi
ja ongelmatilanteisiin puuttumisen tueksi

Sisällys

1 Johdanto.....	3
2 Ennaltaehkäisevä toiminta.....	4
2.1 Yliopiston/Tiedekunnan rooli	4
2.1.1 Toiminnan organisointi.....	4
2.1.2 Opettajuutoritoiminta.....	4
2.1.3 Opiskelijatuutoritoiminta.....	4
2.2 YTHS:n rooli.....	5
2.3 Opiskelijajärjestöjen rooli	5
3 Päihdeongelman tunnistaminen	5
3.1 Yliopiston/tiedekunnan rooli	5
3.2 YTHS:n rooli	6
3.3 Opiskelijoiden ja opiskelijajärjestöjen rooli.....	6
4 Päihdeongelmaan puuttuminen	6
4.1 Puheeksiotto	7
4.1.1 Opetushenkilökunnan tekemä puheeksiotto.....	7
4.1.2 Päihdeyhdyshenkilö.....	7
4.1.3 YTHS:n rooli	8
4.1.4 Opiskelijoiden ja opiskelijajärjestöjen rooli.....	8
4.2 Opetustilanteesta poistaminen	8
4.3 Huumausainetestaus.....	9
5 Hoitoonohjaus.....	10
5.1 Hoitoonohjauskäytännöt.....	10
5.1.1 Hoitoonohjausneuvottelu	10
5.1.2 Hoitositoumus	10
5.2 Hoitovaihtoehdot	10
6 Päihdeongelma ja seuraamukset	11
6.1 Opiskelutilanteesta poistaminen.....	11
6.2 Opiskelusta pidättäminen	11
6.3 Kirjallinen varoitus ja määräaikainen erottaminen.....	11
6.4 Opiskeluoikeuden peruuttaminen.....	11
7 Arkaluonteisen tiedon käsittely ja luottamuksellisuus	12
Lähteet	13
Liite 1 Opetustilanteesta poistaminen päihdekäytön takia.....	14
Liite 2 Hoitositoumus	15
Liite 3 Tiedonsiirtolomake terveydenhuollolle – opiskelija velvoitettu esittämään huumausainetestiä koskeva todistus	16

1 Johdanto

Päihteidenkäytöllä voi olla merkittävä vaikutus työssä suoriutumiseen ja työssä jaksamiseen. Nuorena aikuisena omaksutut päihdekäyttötottumukset usein jatkuvat samanlaisina myöhemmin elämässä. Siksi päihdekäyttöä pitää pohtia jo opiskeluaikana. Opiskelijan päihdeongelma voi näkyä esimerkiksi toistuvina poissaoloina, myöhästelyinä, tehotomuutena tai opintojen viivästymisenä. Päihdeongelmaan liittyy usein myös muita psykososiaalisia ongelmia, jotka voivat haitata opintoja ja myöhemmin töissä suoriutumista.

Päihteillä tarkoitetaan tässä ohjelmassa alkoholia, huumeita ja lääkkeitä, joita on käytetty huumaavassa ja/tai päihdyttävässä tarkoituksessa.

Päihdeohjelman tavoitteena on

- edistää opiskelu- ja työkykyä,
- edistää opiskelijoiden terveyttä ja hyvinvointia,
- ehkäistä ennalta päihdehaittoja,
- helpottaa puuttumista opiskelijan päihdeongelmaan ja
- parantaa hoitoonohjausta.

Lisäksi päihdeohjelman pitkän aikavälin tavoitteena on vaikuttaa opiskelijoiden päihteidenkäyttökulttuuriin. Ohjelma on laadittu yhteistyössä Suomen ylioppilaskuntien liiton (SYL:n) ja Ylioppilaiden terveydenhoitosäätiön (YTHS:n) kanssa.

Ohjelmaa toteutetaan vaiheittain, ja sen tavoitteena on sanktioiden sijasta korostaa ennaltaehkäisyä, tunnistamista, ohjausta ja varhaista puuttumista. Kaikissa yhteyksissä on pidettävä huolta siitä, ettei asianosaisten oikeusturvaa loukata. Arkaluonteisen tiedon käsittelystä ja luottamuksellisuudesta katso luku 7.

Yliopistossa ja tiedekunnissa on opiskelijoiden **hyvinvointityöryhmä** tai vastaava työryhmä, jonka tehtävänä on erityisesti ennaltaehkäisevän päihdetyön suunnittelu ja koordinointi yliopistossa/tiedekunnassa. Se myös koordinoi päihdeohjelman toteuttamista ja sopii yhteisistä toimintatavoista päihdeasioissa.

Yliopistossa/tiedekunnissa voi olla nimetty opiskelijoiden **päihdeyhdyshenkilö**. Tehtävä voi olla yhdistettynä hyvinvointiyhdyshenkilön tai henkilökunnan päihdeyhdyshenkilön tehtävään. Päihdeyhdyshenkilön tehtävänä on antaa neuvoja ja tukea opiskelijoiden päihdeongelmaan puuttumisessa ja puheeksioton toteuttamisessa. Hän kokoaa ilmoitukset päihdekäytön takia opetuksesta poistetuista opiskelijoista, organisoii ja osallistuu

yliopiston/tiedekunnan edustajana hoitoonohjausneuvotteluun, huolehtii opiskelijan kuulemisesta huumetestausta varten sekä koordinoi huumetestauksen toteuttamista. Lisäksi hän toimii yhteyshenkilönä päihdeasioissa yliopiston/tiedekunnan, YTHS:n ja tarvittaessa hoitoyksiköiden välissä. Mikäli yliopistossa/tiedekunnassa ei ole erillistä, nimettyä opiskelijoiden päihdeyhdyshenkilöä, hänelle kuuluvat tehtävät hoitaa pääsääntöisesti yliopiston tai tiedekunnan opintoasiainpäällikkö.

2 Ennaltaehkäisevä toiminta

2.1 Yliopiston/Tiedekunnan rooli

Yliopisto/Tiedekunta edistää päihdeetöntä opiskeluympäristöä ja vastuullista alkoholin käyttöä. Päihdeohjelmasta tiedotetaan opiskelijoille joka syyslukukausi, uusille opiskelijoille opintojen aloitusviikolla tai orientoivissa opinnoissa sekä soveltuvin osin esimerkiksi harjoittelujaksojen yhteydessä.

2.1.1 Toiminnan organisointi

Yliopistossa/Tiedekunnassa on opiskelijoiden hyvinvointi- tai vastaava työryhmä, jonka jäsenenä on sekä opetushenkilökuntaa että opiskelijoita. Työryhmän tehtävänä on ennaltaehkäisevän päihdetyön suunnittelu, yhteisistä toimintatavoista sopiminen ja muiden hyvinvointiin liittyvien kysymysten käsittely. Tukea työryhmän työhön voidaan hakea YTHS:n tiedekuntavastaavilta tai terveystalveluuyksikön johtajalta, yliopiston opintohallinnosta tai ylioppilaskunnasta.

Yliopistossa/tiedekunnassa voi olla opiskelijoiden päihdeyhdyshenkilö.

2.1.2 Opettajatuutoritoiminta

Jokaisella opiskelijalla on opintojen alkuvaiheessa nimetty opettajatuutori tai vastaavaa tehtävää hoitava henkilö muulla nimikkeellä. Opettajatuutori on opiskelijan tukihenkilö opintojen etenemiseen liittyvissä kysymyksissä, ja hän myös ohjaa opiskelijaa henkilökohtaisen opintosuunnitelman (HOPS) tekemisessä. Opettajatuutorit ja opiskelijat tapaa sekä ryhmätapaamisissa että tarvittaessa yksilötapaamisissa.

Henkilökohtaisen ohjauksen yhteydessä opiskelijan jaksamiseen, hyvinvointiin ja päihdeidenkäyttöön liittyvät kysymykset voivat nousta esille. Tiedekunnan on huolehdittava riittävästä koulutuksesta ja tuesta, jotta opettajatuutorit pystyvät toimimaan myös tällaisissa tilanteissa.

2.1.3 Opiskelijatuutoritoiminta

Ensimmäisestä opiskelupäivästä lähtien jokaisella opiskelijalla on nimetty opiskelijatuutori. He ovat tiedekunnan valitsemia ja valtuuttamia vertaisohjaajia, jotka tutustuttavat uudet opiskelijat tiedekuntaan, opintoihin, vanhempiin opiskelijoihin ja muuhun yliopistoon. Opiskelijatuutorit myös johdattavat uudet opiskelijat ainejärjestötoimintaan ja vihkivät heidät opiskelijaperinteisiin.

Tuutorikoulutuksissa suositellaan käsiteltäväksi vastuullista alkoholin käyttöä. Opiskelija-tuutorointiin liittyvissä tilaisuuksissa huomioidaan, että kaikki opiskelijat eivät käytä alkoholia ja tapaamisissa suositaan päihteettömiä ympäristöjä.

2.2 YTHS:n rooli

YTHS:n työntekijät jakavat tietoa päihteiden vaikutuksesta opiskelijoiden terveydentilaan ja sosiaaliseen elämään sekä normaalin vastaanottotyön (terveystarkastukset, sairausvastaanotto) että www-sivujensa, lehtiartikkelien ja erilaisten kampanjoiden kautta. Käytännön yhteistyötä yliopistojen ja ylioppilaskuntien kanssa organisoidaan moniammatillisten terveystyöryhmien kautta.

Tietoa korkeakouluopiskelijoiden päihteidenkäytöstä kerätään valtakunnallisesti toteutettavalla opiskelijoiden terveyskyselyllä neljän vuoden välein. YTHS antaa tiedekunnille palautteen opiskelijakyselyn tuloksista. Lisäksi YTHS antaa tiedekuntakohtaista palautetta ensimmäisen vuoden opiskelijoiden päihdekäytöstä ja hyvinvoinnista Sähköisen terveyskyselyn (Sätky) tulosten perusteella.

YTHS on tuottanut Elämäntapaliiton kanssa korkeakouluopiskelijoille materiaalia, jonka tavoitteena on lisätä opiskelijoiden tietoa päihteiden terveysvaikutuksista ja muokata opiskelijakulttuuria kohti hallitumpaa ja haitattomampaa alkoholinkäyttöä. Tällaisia ovat esimerkiksi **juomapäiväkirja**, **Bileopas** ja **Sosiaalisen vastuun testi**. Opiskelijoiden käyttöön tarkoitettua materiaalia on satavilla myös yliopiston/tiedekunnan opiskelijoiden hyvinvointityöryhmän kautta.

2.3 Opiskelijajärjestöjen rooli

Opiskelijoiden hyvinvointityöryhmän on hyvä käydä vuosittain opiskelijajärjestöjen edustajien kanssa keskustelua päihdekulttuurista yliopiston/tiedekunnan opiskelijatoiminnassa. Yhteistyössä opiskelijajärjestöjen kanssa voidaan sopia yliopiston/tiedekunnan toimintaympäristöön sopivista vastuullista alkoholikulttuuria tukevista toimintatavoista.

Keskustelua kannattaa käydä mm. uusien opiskelijoiden vastaanotosta ja ensimmäisen syksyn opiskelijatapahtumista. Erityisesti kastajaiset johtavat helposti päihteiden käytön ylilyönteihin. Kastajaisilla ja muilla vastaavilla tapahtumilla on merkittävä rooli siinä, millainen kuva uusille opiskelijoille syntyy opiskelijayhteisöstä ja opiskelukulttuurista.

3 Päihdeongelman tunnistaminen

3.1 Yliopiston/tiedekunnan rooli

Päihteiden liikkakäyttö saattaa ilmetä opiskelijalla mm. yllättävinä ja toistuvina lyhyinä poissaoloina, myöhästelyinä etenkin aamuisin, opintosuoritusten huonontumisena, ”vaapaamatkustajuutena” ryhmätöissä, opettajan tai muiden opiskelijoiden välttelyinä, epämääräisenä selittelyinä, alkoholin hajuna, päihtyneenä tai krapulaisena esiintymisenä.

Jos henkilökunnalla herää huoli opiskelijan mahdollisesta päihdeongelmasta, asia pitää ottaa kyseisen opiskelijan kanssa välittömästi puheeksi (katso luku 4.1).

3.2 YTHS:n rooli

Kaikki YTHS:n työntekijät pyrkivät tunnistamaan päihteiden riskikäyttäjää terveystarkastuksissa ja normaaleilla vastaanottokäynneillä. Erityisesti unettomuudesta, ahdistuneisuudesta, masennuksesta, vatsavaivoista, päänsäryistä ja väsymyksestä kärsivien potilaiden päihteidenkäyttö tulisi kartoittaa osana esitietojen ottamista.

Ensimmäisenä opiskeluvuotena opiskelijoiden terveydentilaa ja päihteidenkäyttöä kartoitetaan YTHS:n terveystarkastuksessa opiskelijan itse täyttämällä sähköisellä terveystarkastuslomakkeella, joka sisältää AUDIT-testin sekä kysymyksen huumeiden käytöstä. Opiskelija, joka saa AUDIT-testistä yli 10 pistettä tai on käyttänyt huumeita, kutsutaan terveydenhoitajan luokse terveystapaamiseen, jossa päihteidenkäyttöä ja elämäntilannetta sekä terveydentilaa kartoitetaan laajemmin. Tapaamiseen sisältyy puheeksiotto seurantaikänteineen (katso luku 4.1). Mikäli hoidontarve on tätä mini-interventiota suurempi, hoidontarvetta arvioidaan ja suunnitellaan joko yleislääkärin tai psykiatrian erikoislääkärin vastaanotolla.

3.3 Opiskelijoiden ja opiskelijajärjestöjen rooli

Opiskelijat ja opiskelijajärjestöt ovat avainasemassa opiskelijatovereiden päihdeongelmien tunnistamisessa. Todennäköisesti opiskelijatoverit havaitsevat muita tahoja helpommin ja varhaisemmin päihdekäyttöön liittyviä ongelmia. Tällaisia tilanteita ovat erityisesti, kun opiskelija loukkaa itseään tai joutuu tappeluun päihtymystilan takia. Samoin alkoholin juominen sammumispisteeseen asti tai niin, ettei edellisen illan tapahtumista ole muistikuvia, ovat aina merkkejä alkoholin ongelmakäytöstä. Huumeiden käyttöön voi liittyä aistiharhoja, harha-ajatuksia, outoa tai aggressiivista käytöstä. Opiskelijatoverit tietävät usein opetushenkilökuntaa paremmin, milloin päihdekäyttö vaikuttaa myös opintosuorituksiin.

Yliopiston/Tiedekunnan ja opiskelijajärjestöjen on hyvä sopia yhteisistä toimintatavoista päihdeongelmien puheeksiottamisessa. Toimintatapojen kehittämiseen saa tukea esimerkiksi YTHS:stä, yliopiston opintohallinnosta ja ylioppilaskunnasta.

4 Päihdeongelmaan puuttuminen

Mahdollisimman varhainen puuttuminen päihdeongelmaan sekä puheeksiotto ovat ensisijaisia toimia, kun opiskelijan päihdekäyttö on huolta herättävää. Mitä varhaisemmin päihdekäyttö otetaan puheeksi, sitä helpompi on vähentää siitä koituvia haittoja.

Henkilökunnalle ja opiskelijoille on hyvä tarjota tukea päihdekäyttöön puuttumiseen ja ongelmien puheeksiottoon. Akateemisessa ympäristössä tällaisiin kysymyksiin ei perinteisesti ole kovin helposti puututtu, ja osa yhteisön jäsenistä voi tuntea päihdekäytön käsittelyn vieraaksi.

Huolta herättävän päihdekäytön voi ottaa puheeksi opetushenkilökuntaan tai muuhun henkilökuntaan kuuluva, opettajatuutori tai opiskelijatoveri. Päihdekäyttöön puuttumisen ja puheeksioton tavoitteena on ensisijaisesti tukea opiskelijaa opinnoissaan. Kaikissa yhteyksissä on pidettävä huolta siitä, ettei asianosaisten oikeusturvaa loukata.

Yliopisto voi velvoittaa opiskelijan esittämään huumausainetestistä koskevan todistuksen tietyin perustein. Yliopistolain 43 d § sisältämät edellytykset (katso luku 4.3) huumausainetestauksen osalta tulee selvittää kussakin tapauksessa erikseen.

4.1 Puheeksiotto

4.1.1 Opetushenkilökunnan tekemä puheeksiotto

Jos opetushenkilökunnalla herää huoli opiskelijan päihdeongelmasta, asia on syytä ottaa puheeksi välittömästi hänen kanssaan. On suositeltavaa, että puheeksiottaja on opiskelijan opettajatuutori. Puheeksioton voi tehdä myös muu opetushenkilökuntaan kuuluva, jolla on osaamista tai kokemusta puheeksiotosta tai joka sillä hetkellä tuntee opiskelijan tilanteen parhaiten. Opettajan ja opiskelijan keskustelut asiasta ovat luottamuksellisia.

Puheeksiottotilaisuus on avoimessa ilmapiirissä tapahtuva keskustelu, jossa päihdeongelman arkaluontoisuus on otettava huomioon. Puheeksiotto tehdään aina kahden kesken. Opiskelijan päihdekäytöstä ei saa keskustella ryhmätilanteessa esimerkiksi muiden opiskelijoiden kuullen. Keskustelun tarkoituksena on ilmaista huoli opiskelijan päihdekäytöstä ja sen vaikutuksista hänen opintoihinsa ja hyvinvointiinsa. Tällaisissa tilanteissa keskustelu itsessään toimii varhaisena puuttumisena, mutta tilanne on syytä arvioida uudelleen esimerkiksi muutaman kuukauden kuluttua. Puheeksiotossa opiskelijalle voidaan myös suositella yhteydenottoa YTHS:n lääkäriin kokonaistilanteen arviointia varten.

Mikäli päihdekäyttö haittaa opiskelijan opintoja, suositellaan hoitoonohjausta (katso luku 5).

Päihdeyhdyshenkilöltä saa neuvoja ja tukea puheeksioton toteuttamiseen.

4.1.2 Päihdeyhdyshenkilö

Opetushenkilökunta, opettajatuutori tai opiskelija voivat ottaa yhteyttä yliopiston/tiedekunnan opiskelijoiden päihdeyhdyshenkilöön, mikäli opiskelijan päihdekäyttö on huolta herättävää ja he toivovat neuvoja ja tukea siihen, miten puuttua päihdeongelmaan. Päihdeyhdyshenkilö myös kokoaa ilmoitukset päihdekäytön takia opetuksesta poistetuista opiskelijoista (liite 3).

Päihdeyhdyshenkilö toimii yhteyshenkilönä tiedekunnan, YTHS:n ja tarvittaessa hoitoyksiköiden välillä. Lisäksi päihdeyhdyshenkilön tehtävänä on huolehtia opiskelijan kuulemisesta ennen huumetestausta sekä koordinoita/organisoida huumausainetestaus. Päihdeyhdyshenkilö myös koordinoi ja osallistuu yliopiston/tiedekunnan edustajana hoitoonohjausneuvotteluun (katso luku 5.1).

Mikäli yliopistossa/tiedekunnassa ei ole nimettyä opiskelijoiden päihdeyhdyshenkilöä, hänen tehtävänsä hoitaa yliopiston/tiedekunnan opintoasiainpäällikkö.

4.1.3 YTHS:n rooli

Jos YTHS:n terveydenhuollon ammattihenkilö (terveydenhoitaja, lääkäri, hammaslääkäri tai psykologi) vastaanottotyössään havaitsee tai epäilee potilaana olevan opiskelijan kärsivän päihdeiden liikakäytöstä, hän joko kartoittaa itse opiskelijan päihdeidenkäytön, päihdehistorian, somaattisen ja psyykkisen tilan tai ohjaa opiskelijan sellaiselle YTHS:n työntekijälle, jolla on kokemusta päihdepotilaan hoidontarpeen arvioinnista. Yleensä arviointi tapahtuu yleislääkärin tai terveydenhoitajan vastaanotolla. Jatkohoito tapahtuu useimmiten joko YTHS:ssä terveydenhoitajan, yleislääkärin tai psykologin vastaanotolla, Nuorisosemalla (yleensä alle 25-vuotiaat) tai A-klinikalla. Tarvittaessa opiskelija voidaan ohjata myös katkaisuhoidon, laitoshoidon tai psykiatriin arvioon jatkohoitotarpeista.

Jos päihdeongelma vaikeuttaa opiskelijan selviytymistä opinnoista, YTHS:n työntekijä kannustaa opiskelijaa keskustelemaan opintoihin liittyvistä asioista opettajatuutorinsa, ohjaushenkilökunnan ja/tai opintopsykologin kanssa.

YTHS:n työntekijöitä sitoo vaitiolovelvollisuus, joten kaikki potilaan kanssa käydyt keskustelut ovat täysin luottamuksellisia eikä niistä välitetä mitään tietoa opetushenkilökunnalle, mikäli opiskelija on hakeutunut hoitoon tai arvioon omatoimisesti.

Mikäli opiskelijan päihdeongelma havaitaan muualla kuin terveydenhuollon ammattihenkilön vastaanotolla, esimerkiksi opetustilanteessa, YTHS:n yleislääkäri (ensisijaisesti tiedekunnan vastuulääkäri) osallistuu opiskelijan hoitonsuositukseen tiedekunnan päihdehdyshenkilön kutsusta. Neuvottelun jälkeen yleislääkäri tekee hoidontarpeen arvioinnin joko itsenäisesti tai muita ammattihenkilöitä (psykologi, psykiatrian erikoislääkäri) konsultoiden.

4.1.4 Opiskelijoiden ja opiskelijajärjestöjen rooli

Jos opiskelijatoverin päihdekäyttö herättää huolta, se tulisi ottaa puheeksi hänen kanssaan mahdollisimman pian, esimerkiksi juhlien jälkeen. Tärkeää puheeksiotossa on antaa palautetta opiskelijatoverille siitä, että hänen päihdekäyttönsä on herättänyt huolestumista tai siitä, että hän käyttää liikaa alkoholia. Neuvoa, tukea ja apua puheeksiottoa varten voi kysyä ylioppilaskunnasta ilman, että opiskelijatoverin henkilöllisyys paljastuu. Suositeltavaa on neuvoa opiskelijatoveri ottamaan yhteyttä YTHS:ään tarkempaa tilannearviointia varten.

Opiskelijajärjestön hallitus voi antaa varoituksen tai porttikiellon seurauksena järjestön toimintaan liittyvästä ongelmakäyttäytymisestä. On suositeltavaa, että varoituksen tai porttikiellon antamisen yhteydessä opiskelijajärjestön edustaja ottaa ongelmallisen päihdekäytön puheeksi ja tarvittaessa kannustaa varoituksen tai porttikiellon saanutta hakeutumaan YTHS:ään tilannearvioon.

4.2 Opetustilanteesta poistaminen

Yliopistolain 45 §:n mukaan opetusta häiritsevä, väkivaltaisesti tai uhkaavasti käyttäytyvä tai toisen henkeä tai terveyttä vaarantava opiskelija voidaan määrätä poistumaan tilasta, jossa opetusta annetaan, taikka yliopiston järjestämästä tilaisuudesta.

Mikäli opetustilanteesta tai tilaisuudesta poistaminen on johtunut päihdeiden käytöstä, suositellaan, että sen yhteydessä tai mahdollisimman pian sen jälkeen järjestetään pu-

heeksiottotilaisuus. Opetuksesta poistamiset kirjataan (liite 1) ja toimitetaan tiedekunnan päihdehyshenkilölle.

4.3 Huumausainetestaus

Todistusta huumausainetestistä voidaan vaatia kaikkien alojen yliopisto-opiskelijoilta, ei vain niiltä, joita koskee SORA-lainsäädännön soveltuvuusarviointi.

Yliopisto voi velvoittaa opiskelijan esittämään huumausainetestistä koskevan todistuksen, jos on perusteltua aihetta epäillä, että opiskelija on huumausaineiden vaikutuksen alaisena opintoihin kuuluvissa käytännön tehtävissä tai harjoittelussa tai että opiskelijalla on riippuvuus huumeista (yliopistolaki 43 d §).

Edellytyksenä on lisäksi, että testaaminen on välttämätöntä opiskelijan toimintakyvyn selvittämiseksi ja opiskelija toimii sellaisissa tehtävissä, jotka edellyttävät erityistä tarkkuutta, luotettavuutta, itsenäistä harkintakykyä tai hyvää reagointikykyä ja jossa huumeiden vaikutuksen alaisena tai huumeista riippuvaisena toimiminen

1. vakavasti vaarantaa opiskelijan itsensä tai toisen henkeä tai terveyttä,
2. vakavasti vaarantaa salassapitosäännöksiin suojattujen tietojen suojaa tai eheyttä tai
3. merkittävästi lisää yliopiston tai harjoittelupaikan hallussa olevien huumausainelain (373/2008) 3 §:n 1 momentin 5 kohdassa tarkoitettujen aineiden laittoman kaupan ja leviämisen riskiä (yliopistolaki 43 d §).

Huumeista varten opettaja tai harjoittelun ohjaaja täyttää liitteenä 3 olevan lomakkeen ensimmäisen sivun ja toimittaa sen yliopiston/tiedekunnan opiskelijoiden päihdehyshenkilölle. Opiskelijalle varataan tilaisuus tulla kuulluksi huumausainetestauksen perusteista ennen testiin ohjaamista. Kuuleminen merkitään lomakkeeseen ja opiskelija allekirjoittaa sen. Päihdehyshenkilö osoittaa terveydenhuollon ammattihenkilön (yleensä YTHS:n henkilökuntaan kuuluvan), joka antaa tarvittavan todistuksen. Todistus on toimitettava päihdehyshenkilölle kohtuullisessa ajassa, joksi yleensä määrätään 3-5 päivää. Yliopisto vastaa huumausainetestistä koskevasta todistuksesta aiheutuvista kustannuksista. On suositeltavaa, että päihdehyshenkilö tiedottaa YTHS:n yksikköä heti, kun opiskelija on veloitettu esittämään huumausainetestistä koskevan todistuksen.

Veri- tai virtsanäyte annetaan valvotuissa, kontrolloiduissa olosuhteissa noudattaen sosiaali- ja terveysministeriön ohjeistusta työpaikan huumeitestauksesta. Testituloksen tulkitsee yliopistosta riippumaton terveydenhuollon yksikkö. Testattavalla on aina oikeus saada testitulokset kirjallisena.

Yliopistolain 43 d §:n edellyttämästä huumausainetestauksesta kieltäytyminen johtaa jatkotoimenpiteisiin (katso luku 6).

5 Hoitoonohjaus

5.1 Hoitoonohjauk Käytännöt

5.1.1 Hoitoonohjausneuvottelu

Mikäli päihdekäyttö on selvästi vaikuttanut opiskelijan opintosuorituksiin, vaarantanut turvallisuutta taikka vakavalla tavalla opiskelijan omaa terveyttä tai opiskelijan huumausaineiden käyttö on riippuvuustasoltaan, päihdeyhdyshenkilö tai, mikäli yliopistos/tiedekunnassa ei ole opiskelijoiden päihdeyhdyshenkilöä, yliopiston/tiedekunnan opintoasiainpäällikkö järjestää hoitoonohjausneuvottelun.

Hoitoonohjausneuvottelua varten kerätään tarvittavat taustatiedot, ja osallistujille lähetetään kirjallinen kutsu, joka sisältää tiedon osallistujista ja neuvottelun tavoitteesta. Hoitoonohjausneuvotteluun osallistuvat 1) opiskelija, 2) YTHS:n edustaja, 3) yliopiston/tiedekunnan edustaja tai edustajat sekä 4) tarvittaessa opiskelijan tukihenkilö. Neuvottelun puheenjohtajana toimii YTHS:n edustaja.

On suositeltavaa, että hoitoonohjauksen nopeuttamiseksi opiskelija ottaisi itse yhteyttä YTHS:ään tilannekartoitusta sekä hoidonsuunnittelua varten jo ennen neuvottelua. Käynnin tai käyntien sisältö on luottamuksellinen, eikä läpikäytyjä asioita käsitellä hoitoonohjausneuvottelussa ilman opiskelijan suostumusta.

5.1.2 Hoitositoumus

Hoitoonohjausneuvottelussa tehdään kirjallinen hoitositoumus (liite 2) ja sovitaan jatkosuunnitelmista sekä seurantapalaverista tilanteen arvioimiseksi uudelleen.

Hoitositoumuksen toteutumista arvioidaan seurantapalaverissa. Mikäli opiskelija jättää hoitositoumuksen aikana saapumatta sovitulle hoitokerralle tai saapuu sinne päihtyneenä, hoitava taho ilmoittaa päihdeyhdyshenkilölle hoitositoumuksesta poikkeamisesta.

Hoitositoumuksen rikkomistapauksissa järjestetään erillinen keskustelutilaisuus, jossa arvioidaan opintojen suorittamista ja mahdollisia seurauksia, jotka määräytyvät opiskelijan opiskelualan mukaan (ks. luku 6). Luottamuksellisuus hoitokeskustelujen sisällöstä säilyy kaikissa tapauksissa.

5.2 Hoitovaihtoehdot

Hoitomuotoja voivat olla avohoidossa A-klinikkasäätien Nuorisoasema tai A-klinikka, YTHS, yksilöpsykoterapia tai käynnit päihdealan perehtyneen lääkärin tai psykoterapeutin vastaanotolla yksityissektorilla. Tarvetta opiskelijan KELA-rahoitteiseen yksilöpsykoterapiaan voidaan arvioida YTHS:n psykiatrian erikoislääkärin vastaanotolla. Mikäli on tarvetta laitospäästösajaksi, rahoitusta järjestetään yhteistyössä opiskelijan kotipaikkakunnan sosiaali- ja terveystoimen kanssa. Laitospäästösajaksi opiskelijan on mahdollista saada KELAn kuntoutusrahaa.

6 Päihdeongelma ja seuraamukset

Yliopistolain 45 §:n mukaan yliopisto voi käyttää seuraavia kurinpidollisia toimenpiteitä: poistaa opiskelijan opetustilanteesta, evätä oikeuden osallistua opetukseen kolmeksi päiväksi, antaa kirjallisen varoituksen tai erottaa opiskelijan määrääjäksi. Yliopisto voi myös peruttaa opiskeluoikeuden niin sanotun SORA-lainsäädännön tarkoittamissa tilanteissa.

6.1 Opiskelutilanteesta poistaminen

Yliopistolain 45 § mukaan opetusta häiritsevä, väkivaltaisesti tai uhkaavasti käyttäytyvä tai toisen henkeä tai terveyttä vaarantava opiskelija voidaan määrätä poistumaan tilasta, jossa opetusta annetaan, taikka yliopiston järjestämästä tilaisuudesta. On suositeltavaa, että silloin kun opetuksesta poistaminen johtuu päihdekäytöstä, tilanteen jälkeen järjestetään puhekesiotto ja tehdään päihdehaittailmoitus päihdeyhdyshenkilölle, joka järjestää tarvittaessa hoitoonohjausneuvottelun.

6.2 Opiskelusta pidättäminen

Yliopistolain 45 § mukaan opiskelijan osallistuminen opetukseen voidaan evätä enintään kolmen työpäivän ajaksi, jos on olemassa vaara, että toisen opiskelijan tai yliopistossa tai muussa opetustilassa työskentelevän henkilön turvallisuus kärsii opiskelijan väkivaltaisen tai uhkaavan käyttäytymisen vuoksi taikka opetus tai siihen liittyvä toiminta vaikeutuu kohtuuttomasti opiskelijan häiritsevän käyttäytymisen vuoksi

6.3 Kirjallinen varoitus ja määräaikainen erottaminen

Opiskelijalle voidaan antaa kirjallinen varoitus, jos hän häiritsee opetusta, käyttäytyy väkivaltaisesti tai uhkaavasti, menettelee vilpillisesti tai muuten rikkoo yliopiston järjestystä, kieltäytyy huumausainetestistä tai on käyttänyt huumausaineita (yliopistolaki 45 §). Opiskelijalle annettavasta kirjallisesta varoituksesta päättää yliopiston rehtori.

Jos opiskelijan teko on vakava tai epäasiallinen käytös jatkuu kirjallisen varoituksen jälkeen, opiskelija voidaan erottaa yliopistosta enintään vuodeksi. Päätöksen tekee yliopiston hallitus.

6.4 Opiskeluoikeuden peruuttaminen

Kun opintoihin sisältyy alaikäisten turvallisuutta taikka potilas- tai asiakasturvallisuutta koskevia vaatimuksia, yliopisto voi peruuttaa opiskeluoikeuden yliopistolain 43 a §:n mukaan, jos:

1. opiskelija on vaarantamalla toistuvasti tai vakavasti opinnoissaan toisen henkilön terveyden tai turvallisuuden osoittautunut ilmeisen soveltumattomaksi toimimaan opintoihin liittyvissä käytännön tehtävissä tai harjoittelussa; tai
2. on ilmeistä, että opiskelija ei terveydentilaltaan eikä toimintakyvyiltään täytä 37 a §:n 1 momentin mukaisia opiskelijaksi ottamisen edellytyksiä; tai

3. opiskelija on hakuvaiheessa salannut sellaisen 37 a §:n 2 momentissa tarkoitetun tiedon opiskeluoikeuden peruuttamista koskevasta päätöksestä, joka olisi voinut estää hänen valintansa opiskelijaksi; tai
4. opiskelija on tuomittu rangaistukseen laissa erikseen mainituista rikoksista, joita ovat siveellisyys- ja seksuaalirikokset, murha, tappo, surma, törkeä pahoinpitely, törkeä ryöstö- ja huumausainerikokset (ei kuitenkaan huumausaineiden käyttörikkos), jos opinnot tai opintoihin kuuluva harjoittelu edellyttävät olennaisesti alaikäisten parissa työskentelyä ja peruuttaminen on tarpeen alaikäisten suojelemiseksi.

Tutkinnot, joiden suorittajia opiskeluoikeuden peruuttaminen voi koskea, ovat farmaseutin ja proviisorin tutkinto, hammaslääketieteen kandidaatin ja lisensiaatin tutkinto, lääketieteen kandidaatin ja lisensiaatin tutkinto, psykologian kandidaatin ja maisterin tutkinto, humanististen tieteiden kandidaatin ja filosofian maisterin tutkinto logopedian alalla. Lisäksi sosiaalityön koulutuksen ja psykoterapeuttikoulutuksen samoin kuin opettajankoulutuksen opintoja suorittavien opiskeluoikeus voidaan peruuttaa.

Kaikissa tapauksissa ennen peruutuspäätöksen tekemistä yliopiston on selvitettävä yhdessä opiskelijan kanssa tämän mahdollisuus hakeutua muuhun koulutukseen. Opiskelija voidaan suostumuksellaan siirtää yliopiston sellaiseen muuhun koulutukseen, jonka opiskelijaksi ottamisen edellytykset hän täyttää.

Päätökseen opinto-oikeuden peruuttamisesta tekee yliopiston hallitus.

Opiskeluoikeus voidaan laissa säädetyin edellytyksin palauttaa.

7 Arkaluonteisen tiedon käsittely ja luottamuksellisuus

Henkilötietolain mukaan henkilötieto on luonnollista henkilöä tai hänen ominaisuuksiaan tai elinolosuhteitaan kuvaava tieto, jotka voidaan tunnistaa häntä tai hänen perhettään tai hänen kanssaan yhteisessä taloudessa eläviä koskevaksi. Arkaluonteisia tietoja ovat mm. ne henkilötiedot, jotka koskevat terveydentilaa, sairautta tai vammaisuutta taikka hoitotoimenpiteitä tai niihin verrattavia toimia. Näitä tietoja ei saa käsitellä - kerätä, tallentaa, järjestää, käyttää, luovuttaa, säilyttää, muuttaa, yhdistää, poistaa, tuhota - ilman laissa säädettyä tai henkilön itsensä antamaa lupaa. Yliopistoilla on lakiin perustuva oikeus opiskelijoiden henkilötietojen ja myös arkaluonteisten tietojen käsittelyyn sille laissa säädetyn tehtävän tai veloitteen toteuttamiseksi. (Henkilötietolaki 3-8 ja 11-12 §)

Yliopistolain 45 b §:ssä rajataan opiskelijan terveydentilaa koskevien tietojen käsittelyyn oikeutettujen piiriksi yliopistoissa vain ne henkilöt, jotka valmistelevat tai tekevät päätöksen opiskeluoikeuden peruttamisesta, opiskeluoikeuden palauttamisesta tai kurinpidosta taikka jotka antavat lausuntoja näistä asioista. Yliopiston tulee määritellä tehtävät, joihin sisältyy arkaluonteisten tietojen käsittelyä. Arkaluonteiset tiedot on säilytettävä erillään muista henkilötiedoista. Ne tulee poistaa rekisteristä välittömästi, kun niiden säilyttämiselle ei ole enää lakisääteisten tehtävien edellyttämää perustetta, kuitenkin viimeistään neljän vuoden kuluttua tietojen merkitsemisestä rekisteriin.

Yliopiston henkilöstöön kuuluva, joka on työssään saanut tietää jotakin opiskelijan ominaisuuksista, henkilökohtaisista oloista tai taloudellisesta asemasta, ei saa sivulliselle

ilmaista saamia tietoja (henkilötietolaki 33 §). Kaikki opiskelijan päihdeongelman selvittelyyn liittyvät keskustelut ja neuvottelut ovat luottamuksellisia eikä niiden sisältöä saa ilmaista sivullisille. Terveystieteiden tutkimuskeskuksella on ammattinsa perusteella vaitiolovelvollisuus asiakkaidensa terveys- ja muista tiedoista.

Yliopistolain 90 a §:ssä säädetään poikkeuksia salassapitosäännöksiin. Siinä tietojen antaminen rajoitetaan opiskelijan terveydentilaa ja toimintakykyä koskeviin ja tehtävien hoidon kannalta välttämättömiin tietoihin. Tietoja voidaan antaa seuraaville henkilöille ja niiden käyttötarkoitus määritellään seuraavasti:

1. yliopiston rehtorille ja yliopiston turvallisuudesta vastaavalle muulle henkilölle opiskelun turvallisuuden varmistamiseksi;
2. opinto-ohjauksesta vastaaville henkilöille muihin opintoihin ja tukipalveluihin ohjaamista varten;
3. opiskeluterveydenhuollosta vastaaville henkilöille opiskelijan terveyden ja turvallisuuden varmistamiseksi ja tarvittaviin tukitoimiin ohjaamista varten;
4. harjoittelusta vastaaville henkilöille opiskelijan sekä harjoittelupaikan henkilöstön ja asiakkaiden turvallisuuden varmistamiseksi; sekä
5. poliisille ja yliopiston edustajalle, joka on ensisijaisessa vastuussa turvallisuusuhien selvittämisestä, välittömän turvallisuusuhien arvioimiseksi tai mikäli opiskelijan todetaan terveydentilan arvioinnissa olevan vaaraksi muiden turvallisuudelle.

Lisätietoja

Päihteet ja opiskelijakulttuuri

www.yths.fi/terveystieto_ja_tutkimus/yhteisoterveys/paihteet_ja_opiskelijakulttuuri

Päihteet ja terveys –sivusto www.yths.fi/paihteet_ja_terveys

YTHS:n terveystietopankki www.yths.fi/terveystieto_ja_tutkimus/terveystietopankki

www.yths.fi/filebank/537-Bileopas.pdf

www.paihdelinkki.fi

www.taitolaji.fi/

Lähteet

Yliopistolaki 954/2011, yliopistoasetus 770/2009 ja henkilötietolaki 523/1999 ja niiden muutokset

Sosiaali- ja terveysministeriön SORA-lainsäädäntöä koskeva opas

Ohjelman pohjana on käytetty Turun yliopiston lääketieteellisen tiedekunnan päihdeohjelmaa

Liite 1 Opetustilanteesta poistaminen päihdekäytön takia

Opiskelijan nimi	Henkilötunnus
Opintojakso/opetustilanne	
Kuvaus tilanteesta	
Miten päihdehaitta todettiin?	
☐ Humaltila	☐ Muut vieroitusoireet
☐ Muu päihtymys	☐ Epäasiallinen ja häiritsevää käytös
☐ Krapula	
Opiskelijan oma näkemys tilanteesta:	
☐ Myönsi päihdekäytön	
☐ Kielsi päihdekäytön	
Jatkotoimenpiteet	
☐ Suositellaan huumausainetestaukseen	
☐ Muu suunnitelma:	

Päivämäärä ja paikka

Opettajan allekirjoitus, nimenselvennys ja yhteystiedot

Lomake toimitetaan yliopiston/tiedekunnan opiskelijoiden päihdeyhdyshenkilölle tai, mikäli päihdeyhdyshenkilöä ei ole, yliopiston/tiedekunnan opintoasiainpäällikölle.

Liite 2 Hoitositoumus

Opiskelijan nimi	Henkilötunnus										
<p>Todetut päihdekäytön aiheuttamat haitat opinnoissa</p> <table border="0"> <tr> <td>☐ Krapulapäivät</td> <td>☐ Opintoihin liittyvien tehtävien laiminlyönti</td> </tr> <tr> <td>☐ Tapaturmat</td> <td>☐ Potilasturvallisuuden vaarantaminen ??</td> </tr> <tr> <td>☐ Humalatila</td> <td>☐ Ihmissuhdevaikeudet</td> </tr> <tr> <td>☐ Muu päihtymys</td> <td>☐ Muut haitat, mitkä</td> </tr> <tr> <td>☐ Poissaolot</td> <td></td> </tr> </table>		☐ Krapulapäivät	☐ Opintoihin liittyvien tehtävien laiminlyönti	☐ Tapaturmat	☐ Potilasturvallisuuden vaarantaminen ??	☐ Humalatila	☐ Ihmissuhdevaikeudet	☐ Muu päihtymys	☐ Muut haitat, mitkä	☐ Poissaolot	
☐ Krapulapäivät	☐ Opintoihin liittyvien tehtävien laiminlyönti										
☐ Tapaturmat	☐ Potilasturvallisuuden vaarantaminen ??										
☐ Humalatila	☐ Ihmissuhdevaikeudet										
☐ Muu päihtymys	☐ Muut haitat, mitkä										
☐ Poissaolot											
<p>Päihdeyhdyshenkilö toimii yhteyshenkilönä hoitopaikan ja yliopiston/tiedekunnan välillä ja hänellä on oikeus saada hoitopaikasta opiskelijan terveydentilaa ja hoidon edistymistä koskevia tietoja. Hoitotaho välittää yhdyshenkilölle myös tiedon, mikäli hoito jatku suunnitelman mukaisesti.</p>											
<p>Sitoudun päihdeongelmani vuoksi hoitoon, jonka tarkempi sisältö määräytyy terveyspalveluissa tehtävässä hoitosuunnitelmassa.</p>											

Päivämäärä ja paikka

Opiskelijan allekirjoitus, nimenselvennys ja yhteystiedot

Sitoumus toimitetaan yliopiston/tiedekunnan opiskelijoiden päihdeyhdyshenkilölle, tai mikäli päihdeyhdyshenkilöä ei ole, yliopiston/tiedekunnan opintoasiainpäällikölle.

Liite 3 Tiedonsiirtolomake terveydenhuollolle – opiskelija velvoitettu esittämään huumausainetestiä koskeva todistus

Opiskelijan nimi	Henkilötunnus	
Perustelu vaatimukselle esittää huumausainetestiä koskeva todistus		
☐ epäily huumausaineiden vaikutuksen alaisena olemisesta ☐ epäily huumeriippuvuudesta		
Päihtymysepäily		
Paikka		
Pvm ja kellonaika		
Päihtymystilan arvioija *		
Nimi	Puh	
*yliopiston tai harjoittelupaikan edustaja		
Päihtymystilan arviointi		
Puhe: _ selvää _ epäselvää	Puhuteltavuus: _ kyllä _ heikentynyt	Ajan ja paikan taju: _ kyllä _ heikentynyt
Kävely: _ varmaa _ epävarmaa	Reaktiokyky: _ normaali _ hidastunut	Alkoholin haju: _ ei _ kyllä
Olemus: _ rauhallinen – hallittu _ unelias	_ euforinen – menee lujaa _ uhitteleva	_ ahdistunut _ itkuinen
Fyysiset oireet: _ ei ole _ vapina	_ levottomuus _ oksentaminen	_ hikoilu
Kuvaus toimintakyvyn heikentymisestä		

Huumausainetestaustodistuksen esittämiseen velvoittaneen yliopiston edustajan yhteystiedot	
Nimi	Puh
Opiskelija on ohjattu terveydenhuoltoon huumausainetestausta varten	
Pvm ja kellonaika	
Terveydenhuollon yksikön nimi	
Mahdollisen saattajan nimi	
_____	_____
Päivämäärä	Allekirjoitus ja nimenselvennys

Opiskelijan näkemys	
☐ Myönnän huumeidenkäytön/huumeriippuvuuden	
☐ Kiellän huumeidenkäytön/huumeriippuvuuden	
_____	_____
Päivämäärä	Allekirjoitus

Opiskelijalla tulee olla testitilanteessa mukanaan kuvallinen henkilötodistus.

Tämän asiakirjan alkuperäinen kappale on yliopiston kappale. Yksi kopio on annettu opiskelijalle ja yksi jää terveydenhuollon yksikköön.